

Rapportage

Bijzondere bijstand 2018

In samenwerking met het ministerie van SZW

Frank Hoekema
Thirsa Leendertse
Petra Molenaar-Cox
Jeremy Weidum

Oktober 2019

Inhoudsopgave

1. Inleiding 4

- 1.1 Achtergrond 4
- 1.2 Onderzoeksvragen 4
- 1.3 Leeswijzer 4

2. Methode 5

- 2.1 Extra uitvraag 5
- 2.2 Methode schatting totaalbedrag en clusters bijzondere bijstand BUS 6
- 2.3 Schatting kosten beschermingsbewind en woninginrichting 8

3. Resultaten extra uitvraag 10

- 3.1 Respons 10
- 3.2 Betrouwbaarheid van de regressiemodellen 10
- 3.3 Bedragen aan bijzondere bijstand in 2018 12
- 3.4 Kosten beschermingsbewind en woninginrichting 15
- 3.5 Resultaten optionele methode 15

4. Conclusie: extra uitvraag 18

Bijlage 1. Vragenlijst extra uitvraag bijzondere bijstand 20

Samenvatting

Nederlandse gemeenten hebben in 2018 in totaal 546 miljoen euro uitgegeven aan bijzondere bijstand, wat 12 miljoen euro minder is dan in 2017. Dit bedrag is inclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura. Aan het cluster Financiële transacties werd het grootste bedrag besteed: 172 miljoen euro. Deze informatie is afkomstig uit een onderzoek, waarin gemeenten is gevraagd naar hun uitgaven aan bijzondere bijstand. Van de gemeenten heeft 82 procent gerespondeerd. Net als in eerdere jaren zijn in dit onderzoek de kosten voor beschermingsbewind en woninginrichting opgenomen als aparte posten. In 2018 hebben gemeenten 107 miljoen euro aan beschermingsbewind uitgegeven en bijna 30 miljoen euro aan woninginrichting.

De uitkomsten zijn daarnaast berekend volgens een optionele, nieuwe methode. Voor het totaalbedrag en de meeste clusters kwam de optionele methode, afgerond op miljoenen, op hetzelfde bedrag uit. Bij de nieuwe methode konden twaalf, in plaats van elf, van de dertien clusters worden opgehoogd. Aanbevolen wordt om voor toekomstige verslagjaren de optionele methode te gebruiken voor berekeningen.

Keywords

Bijstand; Bijzondere bijstand; Sociale zaken en werkgelegenheid; Sociale zekerheid; Sociale uitkeringen

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) heeft informatie nodig over de uitgaven van gemeenten aan bijzondere bijstand. Een deel van deze uitgaven wordt door gemeenten maandelijks aangeleverd in de Bijstandsuitkeringenstatistiek (BUS). In de BUS worden echter niet alle uitgaven bijzondere bijstand geregistreerd, maar alleen de uitgaven op persoonsniveau. Uitgaven aan projectmatige verstrekkingen en/of betalingen in natura ontbreken dan ook in de BUS. Over de periode 2010-2017 is daarom jaarlijks een extra uitvraag gedaan bij gemeenten om het totale bedrag aan bijzondere bijstand uitgegeven in het verslagjaar volledig in kaart te brengen. In het verlengde hiervan wil SZW ook weten hoe groot het totale bedrag is dat in 2018 aan bijzondere bijstand is uitgegeven. Daarom is ook voor het verslagjaar 2018 een extra uitvraag uitgevoerd. Dit rapport gaat in op de gehanteerde methode van het onderzoek en geeft een beschrijving van de uitkomsten van deze extra uitvraag.

1.2 Onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is het vaststellen van het totaalbedrag dat gemeenten uitgeven aan bijzondere bijstand, met een uitsplitsing van dit bedrag naar de diverse clusters en het vaststellen van de uitgaven aan woninginrichting en beschermingsbewind.

1.3 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd: in hoofdstuk 2 wordt de methode van de extra uitvraag beschreven. Hoofdstuk 3 beschrijft de uitkomsten. Tot slot is de conclusie van het onderzoek opgenomen in hoofdstuk 4.

2. Methode

Het onderzoek bestaat uit een extra uitvraag onder alle gemeenten in Nederland naar de bedragen die in het kader van bijzondere bijstand in 2018 zijn uitgegeven. Met de uitkomsten van deze uitvraag is het totale bedrag bepaald dat in 2018 door alle gemeenten aan bijzondere bijstand is besteed. In dit hoofdstuk zal eerst de methode voor de extra uitvraag aan gemeenten worden beschreven. Vervolgens wordt ingegaan op de methode voor het schatten van de bedragen aan bijzondere bijstand in 2018. Daarbij wordt eerst de methode behandeld die ook in eerdere jaren gebruikt is en vervolgens een nieuwe, iets minder strenge methode.

2.1 Extra uitvraag

2.1.1 Populatie

De extra uitvraag voor het verslagjaar 2018 is uitgevoerd onder alle gemeenten in Nederland. Daarbij zijn de berichtgevers van alle gemeenten benaderd met de vragenlijst bijzondere bijstand (zie bijlage 1). Een berichtgever is een gemeente of een dienst die door een aantal gemeenten is opgezet en de gegevens voor de BUS aanlevert aan het CBS. Een berichtgever kan daarbij gegevens verstrekken voor verschillende gemeenten, maar het omgekeerde komt ook voor: verschillende berichtgevers kunnen over één gemeente rapporteren. Bij het onderzoek is als eenheid van onderzoek de combinatie berichtgever-gemeente gehanteerd. In het vervolg van dit rapport wordt de combinatie berichtgever-gemeente aangeduid met de term 'gemeentelijke eenheid'. In het verslagjaar 2018 telde Nederland 380 gemeenten die waren verdeeld over 476 gemeentelijke eenheden.

2.1.2 Vragenlijst

Alle berichtgevers hebben voor elke gemeente waarover zij rapporteren een vragenlijst ontvangen, waarin de bedragen volgens de BUS al waren ingevuld. Het verzoek was om de opgegeven bedragen te controleren op juistheid en deze in geval van onjuistheid/onvolledigheid aan te vullen met de juiste bedragen bijzondere bijstand volgens de gemeentelijke administratie. In bijlage 1 is de vragenlijst weergegeven zoals verstuurd naar de berichtgevers.

In de vragenlijst werden de volgende onderdelen onderscheiden:

- totaal bijzondere bijstand
- cluster a directe levensbehoeften
- cluster b voorzieningen voor huishouden
- cluster c voorzieningen voor wonen
- cluster d voorzieningen voor opvang
- cluster e kosten uit maatschappelijke zorg
- cluster f financiële transacties
- cluster g uitstroombesteding
- cluster h medische dienstverlening
- cluster i overige kostensoorten
- cluster j kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand
- cluster k individuele inkomenstoeslag

- cluster l individuele studietoelage
- cluster m collectieve aanvullende ziektekostenverzekering.
- kosten aan beschermingsbewind
- kosten voor woninginrichting

De laatste twee categorieën vormen geen afzonderlijke clusters, maar zijn kostensoorten met betrekking tot bijzondere bijstand. Deze kosten worden door gemeenten op verschillende wijze geboekt onder de clusters a tot en met m. Onderdeel van de vragenlijst was daarom dat aangegeven kon worden onder welk cluster de gemeente deze kosten scharen en om welk bedrag het ging.

2.2 Methode schatting totaalbedrag en clusters bijzondere bijstand BUS

De bedragen uit de respons zijn gebruikt om een model toe te passen waarmee de bedragen bijzondere bijstand van niet-responderende gemeentelijke eenheden kunnen worden geschat.

Net als bij voorgaande onderzoeken in 2017 en 2018 zijn alle door de responderende gemeenten opgegeven bedragen gebruikt voor verdere analyse, ongeacht of deze bedragen lager of hoger zijn dan het opgegeven BUS-bedrag. Dit geldt voor zowel het totale bedrag bijzondere bijstand als voor de aparte clusters.

Voor de schatting van zowel het totaalbedrag als van de afzonderlijke clusters bijzondere bijstand van non-responderende gemeenten, worden de bedragen van de vier grote gemeenten (G4) buiten beschouwing gelaten. Deze wijken namelijk dermate af ten opzichte van de andere gemeenten dat dit zou leiden tot een vertekening van de modellen. Drie van de G4-gemeenten hebben gerespondeerd. Van deze gemeenten is het bedrag van de vragenlijst overgenomen. Van de niet-gerespondeerde G4-gemeente is het BUS-bedrag gebruikt.

In het huidige onderzoek zijn de cijfers op twee manieren opgehoogd: volgens de methode zoals gebruikt in de voorgaande onderzoeken en volgens een aangepaste, optionele methode. Voor deze nieuwe methode is de bestaande methode op een aantal punten aangepast, waardoor de bedragen van meer clusters kunnen worden opgehoogd. In paragraaf 2.2.3 worden de aanpassingen nader toegelicht.

2.2.1 Achtergrond gehanteerde modellen

Per onderscheiden categorie van bijzondere bijstand is een lineair regressiemodel bepaald om de relatie te beschrijven tussen het bedrag volgens de BUS en het bedrag volgens de extra uitvraag. Hierbij is steeds gebruik gemaakt van de volgende regressievergelijking:

$$y = a + bx + \varepsilon, \text{ waarbij}$$

y: bedrag aan bijzondere bijstand per gemeentelijke eenheid volgens de extra uitvraag (inclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura);

x: bedrag aan bijzondere bijstand per gemeentelijke eenheid volgens de BUS (exclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura);

a en b: regressiecoëfficiënten en ε : storingsterm met σ als standaarddeviatie.

De regressiecoëfficiënten a en b worden geschat met behulp van de methode van de kleinste kwadraten som. Dit houdt in dat de coëfficiënten a en b zodanig worden vastgesteld dat de som van de gekwadrateerde afwijkingen ten opzichte van de regressielijn ($y = a + bx$) zo klein mogelijk is.

In formulevorm: geminimaliseerd wordt $\chi^2 = \sum_i (y_i - a - bx_i)^2$ voor de coëfficiënten a en b. Hierbij worden de afgeleiden naar a en b gelijkgesteld aan 0:

$$\begin{aligned} \text{I: } & \sum_i [-2y_i + 2a + 2bx_i] = 0 \\ \text{II: } & \sum_i [-2x_i y_i + 2ax_i + 2bx_i^2] = 0 \end{aligned}$$

$\Downarrow$

$$\begin{aligned} \text{I: } & aN + b \sum_i x_i = \sum_i y_i \\ \text{II: } & a \sum_i x_i + b \sum_i x_i^2 = \sum_i x_i y_i \end{aligned}$$

$\Downarrow$

$$a = \frac{\sum_i x_i^2 \sum_i y_i - \sum_i x_i \sum_i x_i y_i}{N \sum_i x_i^2 - (\sum_i x_i)^2}$$

$$b = \frac{N \sum_i x_i y_i - \sum_i x_i \sum_i y_i}{N \sum_i x_i^2 - (\sum_i x_i)^2}$$

De gevonden regressievergelijking wordt vervolgens gebruikt om voor gemeentelijke eenheden waarbij wel een bedrag bekend is uit de BUS, maar niet uit de vragenlijst, het bedrag uit de vragenlijst bij te schatten.

De som van de (nog niet afgeronde) clusterbedragen behoort gelijk te zijn aan het totaalbedrag bijzondere bijstand. Hiermee wordt voldaan aan de eis van consistentie. Aan deze eis wordt doorgaans niet geheel voldaan. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te geven. Er kunnen inconsistenties voorkomen in de opgaven van gemeenten of in de BUS-bestanden. Een andere oorzaak is dat elk cluster onafhankelijk, apart wordt berekend. Voor het verkrijgen van volledige consistentie, worden daarom de clusterbedragen van de gemeenten vermenigvuldigd met een correctiefactor om ervoor te zorgen dat de som van de afzonderlijke clusterbedragen overeenkomt met het totaalbedrag bijzondere bijstand.

2.2.2 Betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van de regressiemodellen

De kwaliteit van de regressiemodellen is beoordeeld aan de hand van de correlatiecoëfficiënt R^2 in combinatie met nauwkeurigheidsmarges. R^2 is een statistische maat die aangeeft welk deel van de totale variantie wordt verklaard door het model. Daarnaast gaan de modellen gepaard met een zekere onzekerheid. Uit de modellen kunnen onzekerheidsmarges op de uitkomsten worden berekend. Deze marges zijn een indicatie voor de nauwkeurigheid van de schattingen.

Als de correlatiecoëfficiënt van een regressiemodel een bepaalde waarde of hoger is - in dit geval 0,95 - wordt het betreffende model beschouwd als voldoende betrouwbaar om te gebruiken voor een statistisch-methodologisch verantwoorde bijschatting van ontbrekende gegevens. Een R^2 van 0,95 houdt in dat het gebruikte model 95 procent van de variantie in de responsdata rond de regressielijn kan voorspellen.

Om de betrouwbaarheid van de modellen te verhogen, is een correctie uitgevoerd op uitbijters: bedragen die uitzonderlijk hoog of laag waren en de verklarende kracht van het

model duidelijk verminderden. Deze uitbijters zijn geïdentificeerd aan de hand van hun afstand ten opzichte van de regressielijn: als de afstand van een punt minimaal 3 keer zo groot was als gemiddeld voor de hele populatie, werd het punt beschouwd als uitbijter. Voor de uitbijters is het bedrag zoals ingevuld in de enquête vervangen door de voorspelde waarde $y_i = a + bx_i$ plus een correctiefactor ter grootte van maximaal 2 maal de standaarddeviatie σ . Hierdoor worden de uitbijters in feite op een willekeurige positie in het 95%-betrouwbaarheidsinterval geplaatst.

2.2.3 Optionele aangepaste methode t.o.v. voorgaande onderzoeken

In voorgaande onderzoeken naar de bijzondere bijstand werd op basis van de hoogte van de correlatiecoëfficiënt bepaald of het model voldoende betrouwbaar was om te gebruiken voor een statistisch-methodologisch verantwoorde bijschatting van ontbrekende gegevens. In deze onderzoeken werd een R^2 van 0,95 aangehouden. Een R^2 van 0,95 houdt in dat het gebruikte model 95 procent van de variantie in de responsdata rond de regressielijn kan voorspellen. Voor clusters waarbij de R^2 van het regressiemodel lager was dan 0,95, werd niet bijgeschat voor de non-respons. Op basis van methodologisch advies is in het huidige onderzoek besloten om als optionele, alternatieve methode ook een minder strenge grens voor R^2 te hanteren, namelijk 0,50. Dit betekent dat het regressiemodel minimaal 50 procent van de variantie in de responsdata rond de regressielijn moet kunnen voorspellen. Voor clusters waarbij de R^2 van het regressiemodel lager is dan 0,50 wordt niet bijgeschat voor de non-respons. Vervolgens is op basis van de R^2 in combinatie met de nauwkeurigheidsmarges bepaald of de bijschatting voldoende nauwkeurig en betrouwbaar is.

In deze methode is tevens vooraf een correctie uitgevoerd op de uitbijters: bedragen die uitzonderlijk hoog of laag waren en de verklarende kracht van het model duidelijk verminderden. Deze uitbijters zijn op dezelfde manier geïdentificeerd en gecorrigeerd als in de bestaande methode. In de bestaande methode gebeurde dit echter alleen bij het totaal en de clusters met een R^2 onder de .95. In de optionele methode zijn voor alle clusters bijzondere bijstand de uitbijters gecorrigeerd, om zo de betrouwbaarheid van alle modellen te verhogen.

De resultaten die zijn berekend op basis van de optionele, aangepaste methode worden besproken in paragraaf 3.5.

2.3 Schatting kosten beschermingsbewind en woninginrichting

In het huidige onderzoek zijn, net als in de voorgaande onderzoeken over 2016 en 2017, de kosten die gemeenten maken voor het beschermingsbewind of woninginrichting apart in kaart gebracht. De kosten voor beschermingsbewind en woninginrichting zijn echter niet apart opgenomen in de BUS, maar worden door de gemeenten verschillend geboekt onder de clusters. Hierdoor is het niet mogelijk om een bijschatting te maken voor de non-respons volgens de methode zoals gebruikt voor het totaalbedrag en de clusters. In plaats daarvan is gebruik gemaakt van quotiëntschaters: bij deze methode is aangenomen dat de verhouding tussen deze kostenposten en het totaalbedrag aan bijzondere bijstand voor en na ophoging gelijk blijft.

Allereerst is de verhouding berekend tussen het opgegeven bedrag aan beschermingsbewind en het totaalbedrag aan bijzondere bijstand uit de enquête vóór

ophoging (niet-opg). Dit totaalbedrag is de som van het bedrag uit de vragenlijst van responderende gemeenten en het BUS-bedrag wanneer er geen respons was. Vervolgens is deze fractie vermenigvuldigd met het totaalbedrag aan bijzondere bijstand ná ophoging (opg) om te komen tot het opgehoogde bedrag aan beschermingsbewind. Dit totaalbedrag is het bedrag uit de vragenlijst van de responderende gemeenten plus het geschatte bedrag van de gemeenten die de vragenlijst niet hebben ingevuld. In een formule:

$$beschermingsbewind_{opg} = \frac{beschermingsbewind_{niet-opg}}{bijzondere\ bijstand_{niet-opg}} \times bijzondere\ bijstand_{opg}$$

Dezelfde berekening werd uitgevoerd voor woninginrichting:

$$woninginrichting_{opg} = \frac{woninginrichting_{niet-opg}}{bijzondere\ bijstand_{niet-opg}} \times bijzondere\ bijstand_{opg}$$

Omdat bovenstaande verhouding tussen het niet-opgehoogde bedrag aan beschermingsbewind en woninginrichting en het niet-opgehoogde totaalbedrag aan bijzondere bijstand duidelijk bleek te verschillen tussen gemeenten van verschillende grootte, is deze berekening uitgevoerd voor alle gemeentegrootteklassen afzonderlijk om tot een nauwkeuriger resultaat te komen. De volgende grootteklassen zijn onderscheiden: minder dan 10.000 inwoners, 10.000 tot 20.000 inwoners, 20.000 tot 50.000 inwoners, 50.000 tot 250.000 inwoners, 250.000 inwoners of meer (G4).

NB. bij de optionele methode gaat de berekening op dezelfde manier.

3. Resultaten extra uitvraag

In dit hoofdstuk worden de resultaten besproken van de extra uitvraag naar de bedragen aan bijzondere bijstand zoals uitgegeven door gemeenten in 2018. Paragrafen 3.2 en 3.3 beschrijven de resultaten volgens de bestaande methode zoals die ook in de eerdere onderzoeken is toegepast. De ramingen van de kosten die gemeenten maken voor beschermingsbewind en woninginrichting worden in paragraaf 3.4 besproken. Tot slot, worden in paragraaf 3.5 de uitkomsten van de optionele, aangepaste methode geïntroduceerd, en vergeleken met de resultaten verkregen met de bestaande methode.

3.1 Respons

Van de 476 uitgestuurde vragenlijsten aan gemeentelijke eenheden over het verslagjaar 2018 zijn er 361 teruggestuurd. Dit komt overeen met een respons van 76 procent. Op het niveau van gemeenten blijkt dat 313 van de in totaal 380 gemeenten hebben gerespondeerd, wat overeenkomt met een respons van ruim 82 procent. Drie van de vier grootste gemeenten hebben gerespondeerd.

3.2 Betrouwbaarheid van de regressiemodellen

De kwaliteit van de regressiemodellen is in eerste instantie beoordeeld volgens de bestaande methode: uitsluitend aan de hand van de correlatiecoëfficiënt R^2 . Als de correlatiecoëfficiënt van een regressiemodel 0,95 of hoger is, wordt het betreffende model beschouwd als voldoende betrouwbaar om te gebruiken voor een statistisch-methodologisch verantwoorde bijchatting van ontbrekende gegevens.

Tabel 3.1 geeft de resultaten. Volgens deze methode blijkt het niet mogelijk om betrouwbare uitkomsten te schatten voor twee clusters:

- Kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand;
- Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering.

Bij deze clusters is de R^2 met respectievelijk .72 en .04 te laag bevonden om deze te gebruiken voor het schatten van uitkomsten voor de non-respons, ook na correctie van de uitbijters. De zeer lage R^2 van het cluster Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering is te verklaren door het feit dat het opgegeven bedrag voor dit cluster in de BUS vaak rond de 0 ligt (weinig variantie) terwijl het bedrag volgens de uitgezonden vragenlijst aanzienlijk hoger is. Op basis van dergelijke uitgangswaarden kan geen goed passend regressiemodel worden opgesteld. De R^2 van het cluster Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering is overigens aanzienlijk lager dan die uit het vorig jaar uitgevoerde onderzoek over het verslagjaar 2017. De R^2 kwam toen uit op 0,35.

Tabel 3.1. Kwaliteit regressiemodellen naar cluster bijzondere bijstand¹

	R ²	a	b
Totaal	0,970	6 486	1,08
<i>Cluster</i>			
directe levensbehoeften	0,990	-9 416	1,08
voorzieningen voor het huishouden	0,992	227	,99
voorzieningen voor wonen	0,991	3 197	1,00
voorzieningen voor opvang	0,994	-120	1,00
kosten uit maatschappelijke zorg	0,999	894	1,00
financiële transacties	0,951	-11 828	1,08
uitstroombevordering	0,968	1 910	,94
medische dienstverlening	0,988	124	1,00
overige kostensoorten	0,981	1 570	1,00
kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand	0,715	x	x
individuele inkomenstoeslag	0,986	8 370	1,00
individuele studietoeslag	0,995	241	1,00
collectieve aanvullende ziektekostenverzekering	0,043	x	x

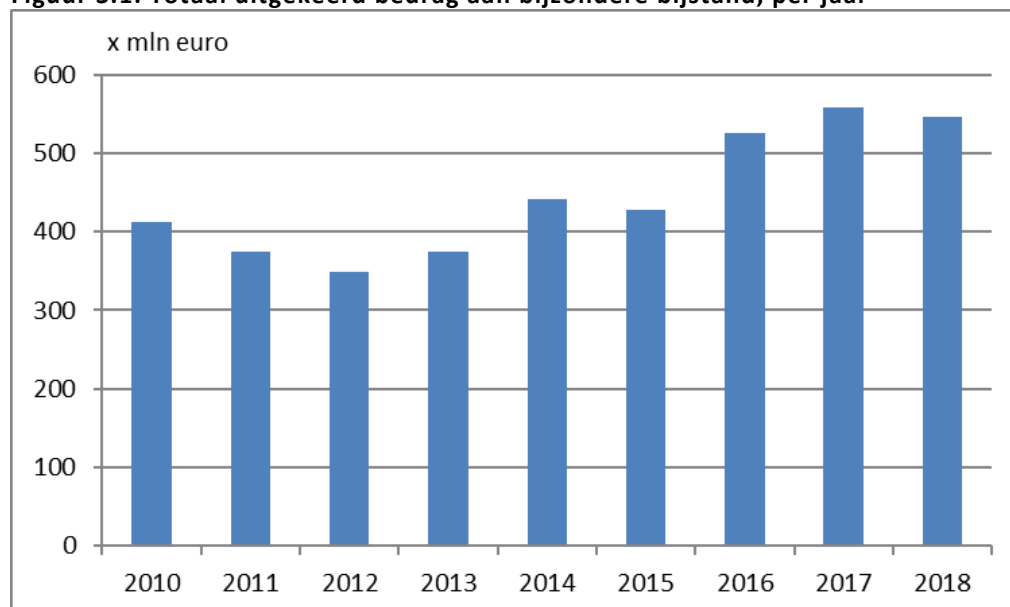
Bron: CBS.

¹Voor de dikgedrukte regels geldt dat het regressiemodel voor de desbetreffende clusters van onvoldoende kwaliteit was ($R^2 < 0,95$).

3.3 Bedragen aan bijzondere bijstand in 2018

Uit het onderzoek blijkt dat de Nederlandse gemeenten in 2018 in totaal 546 miljoen euro aan bijzondere bijstand hebben uitgegeven. Dit bedrag is inclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura. De uitgaven aan bijzondere bijstand in 2018 waren daarmee twee procent lager dan in 2017, toen het totaalbedrag uitkwam op 558 miljoen euro (zie figuur 3.1).

Figuur 3.1. Totaal uitgekeerd bedrag aan bijzondere bijstand, per jaar

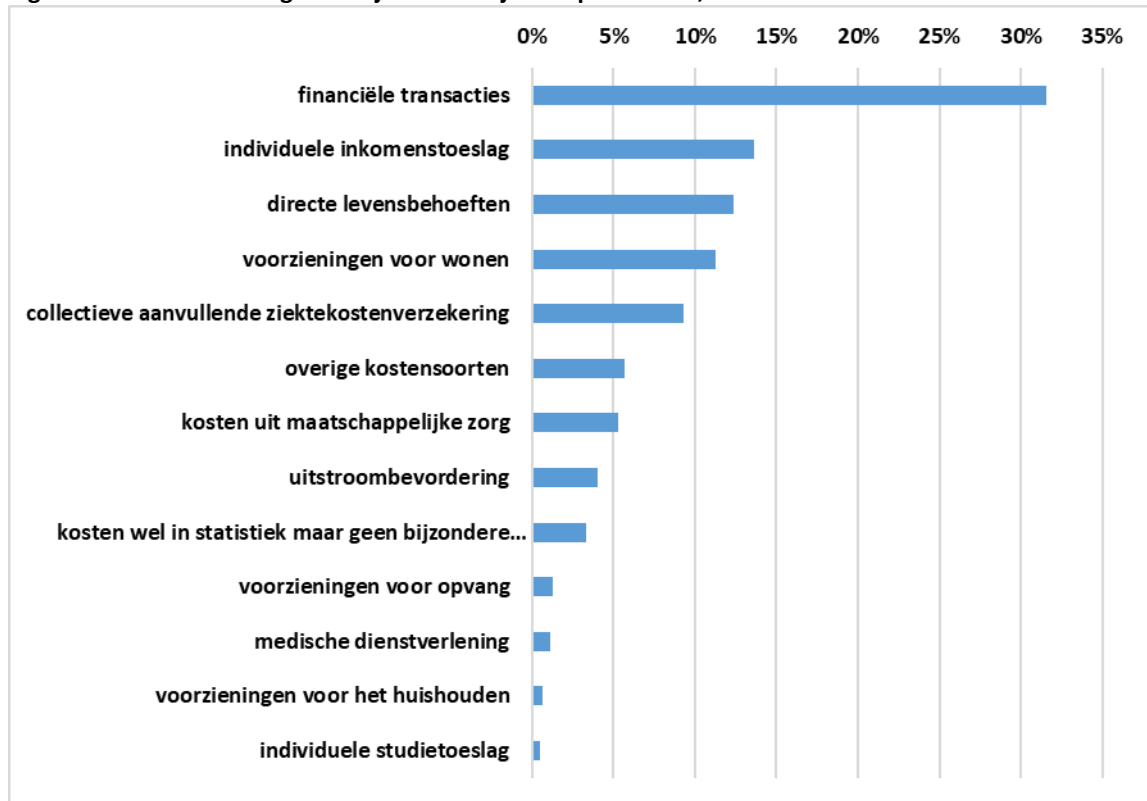
Bron: CBS.

De verdeling van uitgaven bijzondere bijstand naar cluster is weergegeven in figuur 3.2. Voor het verkrijgen van volledige consistentie, zijn de clusterbedragen van de gemeenten vermenigvuldigd met een correctiefactor om ervoor te zorgen dat de som van de afzonderlijke clusterbedragen overeenkomt met het totaalbedrag bijzondere bijstand.

Net als in 2017 werd in 2018 het grootste bedrag uitgegeven aan het cluster Financiële transacties; berekend volgens de bestaande methode is dat 32 procent (172,1 miljoen euro) van het totale bedrag dat is uitgegeven aan bijzondere bijstand. Ook ging een groot deel naar Individuele inkomenstoeslagen: (14 procent, 74,3 miljoen euro), Directe levensbehoeften (67,5 miljoen euro, 12 procent) en Voorzieningen voor wonen (61,5 miljoen, 11 procent). Dit betekent dat er ten opzichte van 2017 wat verschuivingen hebben plaats gevonden. Toen stonden Voorzieningen voor wonen op de tweede plaats (15 procent), gevolgd door Directe levensbehoeften (13 procent) en Individuele inkomenstoeslag (12 procent).

De vier grootste gemeenten van het land hebben in totaal ruim 118 miljoen euro aan bijzondere bijstand uitgegeven. Dat komt overeen met 22 procent van het totale bedrag.

Figuur 3.2. Aandelen uitgaven bijzondere bijstand per cluster, 2018

Bron: CBS.

In tabel 3.2 zijn voor alle clusters de geschatte bedragen op basis van de uitvraag weergegeven, alsmede de bedragen vanuit de BUS en de verhouding hiertussen. Voor twee clusters konden geen betrouwbare uitkomsten worden geschat voor de non-respons. Deze clusters zijn dus niet opgehoogd voor de non-respons middels een regressiemodel, maar wel is voor de non-respons het bedrag overgenomen uit de BUS voor zover beschikbaar. Omdat de bedragen die de wel responderende gemeenten in 2018 opgaven in de vragenlijsten gemiddeld 9 procent hoger waren dan de BUS-bedragen, leidt deze benaderingsmethode waarschijnlijk tot een onderschatting van de werkelijkheid.

Net als in vorige onderzoeken is opvallend dat de uitkomsten voor het cluster Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering relatief hoog zijn in vergelijking met de bedragen volgens de BUS. Waarschijnlijk komt dit doordat de BUS voor dit cluster geen goed beeld geeft van de daadwerkelijk gemaakte kosten. Dit hangt samen met het volgende: Het kan voorkomen dat gemeenten afspraken maken met verzekeraars waarbij de gemeenten, bijvoorbeeld in verband met de aanvullende ziektekostenverzekering, jaarlijks een groot bedrag betalen. Dit bedrag is bestemd voor een aantal bijstandsontvangers in de desbetreffende gemeente, waarbij deze premie niet op persoonsniveau geregistreerd wordt. Dit leidt in de BUS tot een onderschatting van zowel het aantal verstrekkingen bijzondere bijstand, als van het daaraan totaal uitgegeven bedrag (het opgegeven bedrag voor dit cluster in de BUS is vaak 0). Maar in dergelijke gevallen kunnen deze gemeenten wel het totaal betaalde bedrag voor dit cluster opgeven in de extra uitvraag van dit onderzoek. In tabel 3.2 is dit te zien in de kolom 'Verhouding'. Bij het cluster Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering is het bedrag dat in de extra uitvraag is opgegeven 9,5 keer zo hoog als het in de BUS opgenomen bedrag.

Zoals genoemd in paragraaf 2.2.1, gaan de regressiemodellen die gebruikt zijn voor het schatten van het totaalbedrag en de clusters bijzondere bijstand van de non-respons, gepaard met een zekere onzekerheidsmarge. Zoals blijkt uit tabel 3.2, zijn de onzekerheidsmarges van de uiteindelijke uitkomsten klein. De marge voor het cluster Financiële transacties was het grootst en wel 0,53 procent. De marges van de afzonderlijke clusters zijn over het algemeen lager dan de marges uit het vorig jaar gehouden onderzoek over het verslagjaar 2017. Dit hangt samen met het feit dat er in het huidige onderzoek een lagere correctiefactor nodig was om de som van de afzonderlijke clusterbedragen te laten uitkomen op het apart geschatte totaalbedrag.

Tabel 3.2. Uitgaven bijzondere bijstand naar cluster, 2018¹

	Extra uitvraag	BUS	Verhouding	Marge
	<i>mln euro</i>			%
Totaal uitgekeerd bedrag ²	545,8	482,8	1,13	0,08
<i>Cluster</i>				
directe levensbehoeften	67,7	69,8	0,97	0,25
voorzieningen voor het huishouden	3,6	3,5	1,03	0,35
voorzieningen voor wonen	61,6	61,4	1,00	0,19
voorzieningen voor opvang	6,8	6,7	1,02	0,28
kosten uit maatschappelijke zorg	28,7	26,1	1,10	0,10
financiële transacties	172,1	172,1	1,00	0,53
uitstroombevordering	22,0	20,8	1,06	0,39
medische dienstverlening	6,1	6,3	0,98	0,36
overige kostensoorten	31,0	18,8	1,64	0,38
kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand	18,2	19,9	0,91	-
individuele inkomenstoeslag	74,3	69,4	1,07	0,25
individuele studietoelage	2,7	2,5	1,07	0,24
collectieve aanvullende ziektekostenverzekering	50,9	5,3	9,54	-
kosten beschermingsbewind ³	106,9	-	-	-
kosten woninginrichting	29,5	-	-	-

Bron: CBS.

¹Dikgedrukte bedragen zijn niet opgehoogd wegens een te grote variantie in het regressiemodel. Deze zijn dus gebaseerd op de respons, voor zover beschikbaar en anders op de bedragen vanuit de BUS.

²Door afronding kan de optelling van de onderliggende categorieën afwijken van het totaal.

³De categorieën Kosten beschermingsbewind en Kosten voor woninginrichting zijn niet geschat door middel van een regressiemodel.

3.4 Kosten beschermingsbewind en woninginrichting

In het huidige onderzoek zijn, overeenkomstig met het onderzoek over 2016 en 2017, de kosten die gemeenten maken voor het beschermingsbewind en woninginrichting apart in kaart gebracht.

3.4.1 Beschermingsbewind

Na ophoging volgens de in paragraaf 2.3 beschreven methode blijkt dat de Nederlandse gemeenten in 2018 in totaal 106,9 miljoen euro hebben uitgegeven aan beschermingsbewind (tabel 3.2). Dit is ruim 13 miljoen meer dan in 2017, wat neerkomt op een stijging van 13 procent ten opzichte van uitgaven in 2017. Het in 2018 uitgegeven bedrag aan beschermingsbewind is 20 procent ten opzichte van het totaal uitgegeven bedrag aan bijzondere bijstand. In 2017 was het 17 procent.

Van de gemeentelijke eenheden die konden aangeven onder welk cluster de kosten voor beschermingsbewind vielen, gaf 76 procent aan dat de kosten voor het beschermingsbewind deel uitmaken van het cluster Financiële transacties. 11 procent van de gemeentelijke eenheden noemde het cluster Kosten uit maatschappelijke zorg en 10 procent schaaft kosten voor beschermingsbewind onder Overige kostensoorten. Omdat de categorieën kosten beschermingsbewind niet zijn geschat met het regressiemodel, is hiervoor geen marge berekend.

3.4.2 Woninginrichting

Nederlandse gemeenten blijken in 2018 na ophoging in totaal 29,5 miljoen euro te hebben uitgegeven aan woninginrichting, dit is 5 procent van het totale bedrag dat in 2018 is besteed aan bijzondere bijstand. Het overgrote deel van de kosten aan woninginrichting blijkt deel uit te maken van het cluster Voorzieningen voor wonen; 92 procent van de gemeentelijke eenheden die een clusters konden noemen, gaf dit aan.

Ook voor de kosten woninginrichting is geen marge berekend, omdat niet is geschat met een regressiemodel.

3.5 Resultaten optionele methode

Totaalbedrag

In tabel 3.3 zijn de uitkomsten van de optionele methode opgenomen, waarbij een R^2 van minimaal 0,50 als eis is gekozen voor het accepteren van een regressiemodel. Indien aan deze eis is voldaan wordt het model gebruikt om de non-respons te schatten. Bij deze methode zijn vooraf aan het toepassen van de regressie, uitbijters in de respons gecorrigeerd. Zie paragraaf 2.2.2 voor de wijze waarop de uitbijters zijn geïdentificeerd en gecorrigeerd. Het totaalbedrag bijzondere bijstand komt, net als bij de bestaande methode, op 546 miljoen euro uit. De marge was voor beide methoden ook gelijk. Dat de bestaande en de optionele methode hetzelfde totaalbedrag opleveren, komt doordat dezelfde uitbijters zijn vastgesteld en gecorrigeerd. De redenen om deze uitbijters te corrigeren verschillen wel per methode. Bij de optionele methode zijn de uitbijters, zoals eerder vermeld, standaard vóór het toepassen van het regressiemodel aangepast. Bij de bestaande methode zijn de uitbijters gecorrigeerd, nadat was geconstateerd dat zonder correctie de R^2 van het regressiemodel onder de 0,95 uitkwam. Dit betekent dat voor een ander verslagjaar, met andere door gemeenten opgegeven bedragen, de uitkomsten van de optionele en de bestaande methode wel van elkaar kunnen verschillen. Dit is het geval

wanneer bij de bestaande methode geen correctie van de uitbijters nodig is, omdat de R^2 al minstens 0,95 bedraagt inclusief uitbijters. Bij de optionele methode zullen eventuele uitbijters dan wel worden gecorrigeerd, waarna de regressie wordt toegepast.

Clusterbedragen

Bij het samenstellen van de uitkomsten van de afzonderlijke clusterbedragen volgens de optionele methode bleek dat voor één cluster de R^2 te laag bleef om het bijbehorende regressiemodel te kunnen gebruiken voor het schatten van het bedrag voor de non-respons. Het ging om het cluster Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering, waar de uiteindelijke R^2 bleef steken op 0,04. Zoals eerder aangegeven, was bij de bestaande methode niet alleen de R^2 van dit cluster te laag maar ook van het cluster Kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand. Bij gebruik van de optionele methode kan dus voor het verslagjaar 2018 van één cluster meer het bedrag van de non-respons worden geschat met behulp van een regressiemodel.

Bij vier van de in totaal dertien clusters leverde de optionele methode hetzelfde afgeronde bedrag op als de bestaande methode. Voor de meeste andere clusters zijn de verschillen maximaal 1 mln. euro. Alleen bij de clusters Kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand en Individuele inkomenstoeslag zijn de verschillen met respectievelijk 2,1 mln. euro en 1,2 mln. euro absoluut gezien wat groter.

Clustermarges

Van twaalf van de in totaal dertien clusters kon bij de optionele methode een marge worden bepaald. Bij de bestaande methode was dat voor elf clusters het geval. Van de elf clusters waarvan bij beide methoden een marge beschikbaar was, bleek dat de marge volgens de optionele methode steeds lager was.

Tabel 3.3. Optionele methode: uitgaven bijzondere bijstand naar cluster, 2018¹

	Extra uitvraag	R ²	Marge
	mln euro		%
Totaal uitgekeerd bedrag ²	545,8	0,97	0,08
Cluster			
directe levensbehoeften	67,5	0,99	0,07
voorzieningen voor het huishouden	3,6	1,00	0,04
voorzieningen voor wonen	62,2	1,00	0,02
voorzieningen voor opvang	6,8	0,99	0,08
kosten uit maatschappelijke zorg	29,3	1,00	0,04
financiële transacties	171,5	1,00	0,03
uitstroombevordering	22,1	0,97	0,11
medische dienstverlening	6,3	1,00	0,03
overige kostensoorten	31,2	0,98	0,12
kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand	16,1	0,71	0,56
individuele inkomenstoeslag	75,5	0,99	0,06
individuele studietoelage	2,7	0,99	0,06
collectieve aanvullende ziektekostenverzekering	50,9	0,04	-
kosten beschermingsbewind ³	106,9	-	-
kosten woninginrichting	29,5	-	-

Bron: CBS.

¹Dikgedrukte bedragen zijn niet opgehoogd wegens een te grote variantie in het regressiemodel. Deze zijn dus gebaseerd op de respons, voor zover beschikbaar en anders op de bedragen vanuit de BUS.

²Door afronding kan de optelling van de onderliggende categorieën afwijken van het totaal.

³De categorieën Kosten beschermingsbewind en Kosten voor woninginrichting niet zijn geschat door middel van een regressiemodel.

Kosten beschermingsbewind en woninginrichting

Wat betreft de kosten voor beschermingsbewind en woninginrichting is er geen verschil tussen de bestaande en optionele methode. Beide methoden berekenden voor beschermingsbewind een bedrag van 106,9 miljoen euro en voor woninginrichting 29,5 miljoen euro.

4. Conclusie: extra uitvraag

Van de 476 gemeentelijke eenheden (berichtgevers voor gemeenten) heeft 76 procent een ingevulde uitvraag ten aanzien van de uitgaven aan bijzondere bijstand in 2018 teruggestuurd. Dit betekent een respons van 82 procent voor de 380 Nederlandse gemeenten in 2018.

Op basis van de uitvraag zijn ramingen gemaakt voor de uitgaven aan bijzondere bijstand in 2018 door Nederlandse gemeenten, volgens een methode zoals die ook in voorgaande onderzoeken is toegepast. Volgens deze methode hebben Nederlandse gemeenten in 2018 in totaal 546 miljoen euro uitgegeven aan bijzondere bijstand. Dit bedrag is inclusief projectmatige verstrekkingen en betalingen in natura. Het in 2018 uitgegeven bedrag is 12 miljoen euro lager dan in 2017, toen de gemeenten 558 miljoen euro uitgaven aan bijzondere bijstand.

De uitgaven aan bijzondere bijstand in 2018 zijn onderverdeeld in 13 clusters. Voor 11 van de 13 clusters kan voor non-respons worden opgehoogd en een marge worden berekend, omdat een geschikt regressiemodel is gevonden voor het ramen van de non-respons. Het grootste bedrag is uitgegeven aan het cluster Financiële transacties: 172 miljoen euro.

Kosten in het kader van beschermingsbewind en woninginrichting zijn ook dit jaar als aparte categorie opgenomen in de extra uitvraag. In 2018 hebben gemeenten in totaal bijna 107 miljoen euro uitgegeven aan het beschermingsbewind en bijna 30 miljoen euro aan woninginrichting. De meeste gemeenten rekenen de uitgaven in het kader van beschermingsbewind in de BUS onder het cluster Financiële transacties. Uitgaven met betrekking tot woninginrichting werden door het overgrote deel van de gemeenten bij het cluster Voorzieningen voor wonen ingedeeld.

De uitkomsten zijn daarnaast berekend volgens een optionele, nieuwe methode. Het berekende totaalbedrag dat in 2018 aan bijzondere bijstand is uitgegeven kwam bij de optionele methode op hetzelfde uit. Dit geldt ook voor de uitgaven in het kader van beschermingsbewind en woninginrichting. Ook bij de meeste clusters verschillen de bedragen verkregen met de optionele methode absoluut gezien weinig van die berekend volgens de bestaande methode. Alleen bij het cluster Kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand en het cluster Individuele inkomenstoelage zijn de verschillen met respectievelijk 2,1 mln. euro en 1,2 mln. euro absoluut gezien wat groter.

Bij de optionele methode kan verder voor twaalf clusters een marge worden berekend, omdat een geschikt regressiemodel gevonden kan worden. Dit is één cluster meer dan bij de bestaande methode. De clustermarges volgens de optionele methode zijn voor alle te vergelijken clusters lager dan volgens de bestaande methode. Voor de bedragen voor woninginrichting en beschermingsbewind had het toepassen van de optionele methode geen gevolgen.

Aanbeveling voor volgend onderzoek

Aanbevolen wordt om in toekomstige onderzoeken de optionele methode toe te passen. Daarmee kan voor meer clusters de non-respons worden opgehoogd en een marge

worden berekend. Daarbij komt dat bij het uitgevoerde onderzoek de marges bij de optionele methode kleiner waren. Bij beide methodes waren de marges overigens steeds ruim onder de 1 procent. Bij het overgaan op de optionele methode moet wel rekening worden gehouden met een naar verwachting kleine trendbreuk bij in principe alle bedragen, dus ook bij de bedragen voor beschermingsbewind en woninginrichting.

Bijlage 1. Vragenlijst extra uitvraag bijzondere bijstand

Uitgaven aan bijzondere bijstand 2018		Gemeente:		Is dit bedrag volledig: S.v.p. het betreffende vakje aankruisen		cb	
Totaal	Bedrag (BUS)	Ja	Nee	Volledig bedrag			
Totaal bedrag Bijzondere Bijstand (kenmerk 17 alle clusters, a tot en met m)		☐	☐				
Naar cluster Bijzondere Bijstand							
Directe levensbehoeften (kenmerk 17, cluster a)		☐	☐				
Voorzieningen voor huishouden (kenmerk 17, cluster b)		☐	☐				
Voorzieningen voor wonen (kenmerk 17, cluster c)		☐	☐				
Voorzieningen voor opvang (kenmerk 17, cluster d)		☐	☐				
Kosten uit maatschappelijke zorg (kenmerk 17, cluster e)		☐	☐				
Financiële transacties (kenmerk 17, cluster f)		☐	☐				
Uitstroombesteding (kenmerk 17, cluster g)		☐	☐				
Medische dienstverlening (kenmerk 17, cluster h)		☐	☐				
Overige kostensoorten (kenmerk 17, cluster i)		☐	☐				
Kosten wel in statistiek maar geen bijzondere bijstand (kenmerk 17, cluster j)		☐	☐				
Individuele inkomensvoorslag (kenmerk 17, cluster k)		☐	☐				
Individuele studietoelagen (kenmerk 17, cluster l)		☐	☐				
Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering (kenmerk 17, cluster m)		☐	☐				
Kosten beschermingsbewind (kenmerk 17)				Cluster		Bedrag	
Bij welk cluster in de BUS heeft u deze kosten ondergebracht? Kies uit a tot en met m. U kunt meer dan één cluster opgeven. Geef a.u.b. ook het totale bedrag op.							
Kosten woninginrichting (kenmerk 17)				Cluster		Bedrag	
Bij welk cluster in de BUS heeft u deze kosten ondergebracht? Kies uit a tot en met m. U kunt meer dan één cluster opgeven. Geef a.u.b. ook het totale bedrag op.							
Opmerkelijk grotere/kleinere uitgaven aan bijzondere bijstand							
Is er in 2018 opmerkelijk meer of minder uitgegeven aan bijzondere bijstand dan in 2017? Zo ja, waarom?							
Overige opmerkingen (bijvoorbeeld in het kader van kosten beschermingsbewind of woninginrichting):							

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress
CCN Creatie en visualisatie

Ontwerp
Edenspiekermann

Inlichtingen
Vragen over deze publicatie kunnen gestuurd worden aan het CBS onder vermelding van het referentienummer 180699. Ons e-mailadres is maatwerk@cbs.nl.

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2018.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.